

मुघलकालीन प्रशासन व्यवस्था

श्री. सुरेश नामदेव दांडगे

सहायक प्राध्यापक (इतिहास विभाग)

आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज, आष्टा ता. वाळवा जि. सांगली.

केंद्रीय प्रशासन व्यवस्था

१. सम्राट

२. मंत्री

अ. वजीर

ब. दिवाण

क. मीर बक्षी

ड. सदर इ सदर

इ. काजी उल कजात

ई. दरोगा ए डाकचौकी

उ. मीर आतीव

ऊ खान ए सामा

ए. इतर अधिकारी

प्रांतिक प्रशासन

१ . सुभेदार

२ . प्रांतीय दिवाण

३. प्रांतीय काङ्ग्री

ॡ. प्रांतीय बक्षी

ॡ. कोतवाल

जिल्हा प्रशासन

१. फौजदार

२. जिल्हादिवान

३. बित्तिकची

४. खजिनदार

परगणा प्रशासन

१ . शिकदार

२ . अमीन

३ . खजिनदार

ग्रामीण प्रशासन

१ . पाटील

२ . कुलकर्णी

३ . चौकीदार

मुघलकालीन प्रशासन व्यवस्था – मनसब

अ. मनसबदार पध्दतीची वैशिष्ट्ये

१. मनसबदारी पध्दतीत धार्मिक मिश्रण

२. वेतन व दर्जा निश्चिती

३. मनसबदाराची श्रेणी
४. मुलकी व लष्करी सेवा असा फरक नव्हता
५. मनसब सम्राटाच्या मर्जीवर अवलंबून
६. मनसबदाराचे जीवन सुखी व विलासी होते

७. मनसबदारी पध्दतीचे गुण

८. मनसबदारी पध्दतीचे दोष

मुघलकालीन प्रशासन व्यवस्था — जहागीर

१. जहागीरीचे स्वरूप

२. महसूल वसुली लिलाव पध्दतीने

३. जहागीर सम्राटाच्या मर्जीवर अवलंबून
४. जहागीरदारावर सरकारी अधिकाऱ्यांचे नियंत्रण

सारांश